

A SZERENCs—TAKTAFÖLDVÁRI KÖBALTALELET

HELLEBRANDT MAGDOLNA

Szerencs községtől délkeletre, a Takta csatorna keleti partján, a Szerencs-re, illetve Mezőzomborra vezető út háromszögében található a Taktaföldvár (1—2. kép).

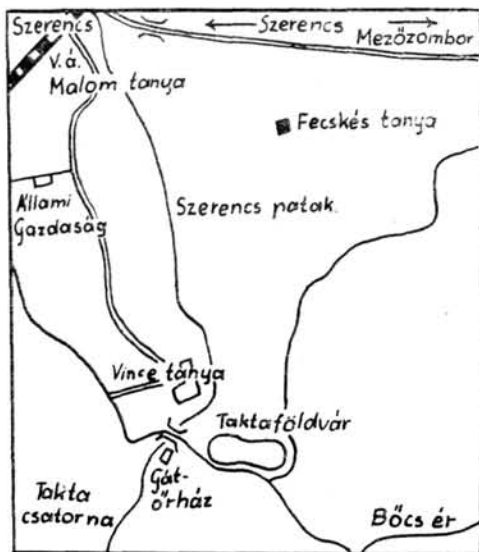
1966-ban gáterősítéshez hordták innen a földet. A leletmentést Kemenczei Tibor végezte el.¹ Munkája során földbe mélyített házak maradványai, gödrök és négy sír került elő.² 1974-ben a szerencsi Zemplén Múzeum igazgatója, Angyal Béla értesítette a megyei Herman Ottó Múzeumot, hogy a Prügy és Szerencs közötti út építéséhez a Földmunkát Gépesítő Vállalat földet hordott a Taktaföldvárról. Sajnos, a munkákról későn értesültünk. A helyszínen, a markoló által szétnyomott újkőkori ház omladékából tíz darab hálósúlyt tudtunk megmenteni. A partoldal átnézésekor a hálósúlyoktól 152 cm-re kőbaltákra figyeltünk fel. Összetört edényben 12 darab kőbaltát találtunk, és kevés kötörmelék. Az edény alján félbehasított vadkanagyar, s ugyancsak agyarból csiszolt csonttöredék volt (I. tábla 1—4.). A jelenlegi járószinttől az edény 94 cm mélyen helyezkedett el. Az edény nyaka és pereme hiányzik. A továbbiakban a földvár teljes szélességében terepbejárást végeztünk. 1975-ben ismét végigjártuk a területet. 1977-ben Derda Ferenc középiskolai tanuló értesítette a múzeumot, hogy a Taktaföldvárról cserepeket, csontokat gyűjtött. A lelőhelyen megnéztük azt a 8×11 méter kiterjedésű földdarabot, melyen magasfeszültségű villanyoszlop áll, s így a földkitermeléskor meghagyták. Ennek déli részén emberi csontok láthatók. A villanyoszlop miatt a területen ásást végezni nem lehet.

Leletanyag

1. Lapos hálósúlyok. Felfelé csúcsosodnak, fent lekerekítettek, átfúrtak, talpuk ovális, világosbarna színűek, másodlagosan átégettek. Átlag 13,7—14,4 cm magasak. 10 db Ltsz. 74.44.1. (II. t. 2—3.). 2. Edény. Fala az aljától egyenes vonalban fut a hasig, ott ívelten megtörik és a perem felé szűkül. Nyakán egymással szemben két vízszintesen átfúrt szögletes fül van. Vörösesbarna színű, néhol szürke. Másodlagosan átégett, pereme hiányzik. Nyak átm. 6,8×7 cm, Fá: 6,4 cm, jelenlegi M: 17,2 cm. Ltsz. 74.44.2. (II. t. 1., V. t. 6.). 3. Félbehasított vadkanagyar. Két darabra tört, s az egyik vége hiányos. A törés friss, feltehetően a markoló okozta a sérülést. H: 8,9 cm. Ltsz. 74.44.3. (VI. t. 17.). 4. Vadkanagyar lemezből csiszolt lapos tárgy. Egy kerek átfúrás van rajta, alatta egy

1. *Kemenczei Tibor—K. Végh Katalin*: A Herman Ottó Múzeum leletmentései és ásatai 1967-ben. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve VIII. (1969.) 511—512.
2. A miskolci Herman Ottó Múzeum régészeti adattára: Jelentés Ltsz: 387—68., Ásatai dokumentáció Ltsz. 393—68. *Körek József*: Tiszai kultúra. Kandidátusi értekezés. Budapest, 1973. Szerencs-Taktaföldvár 88—102.

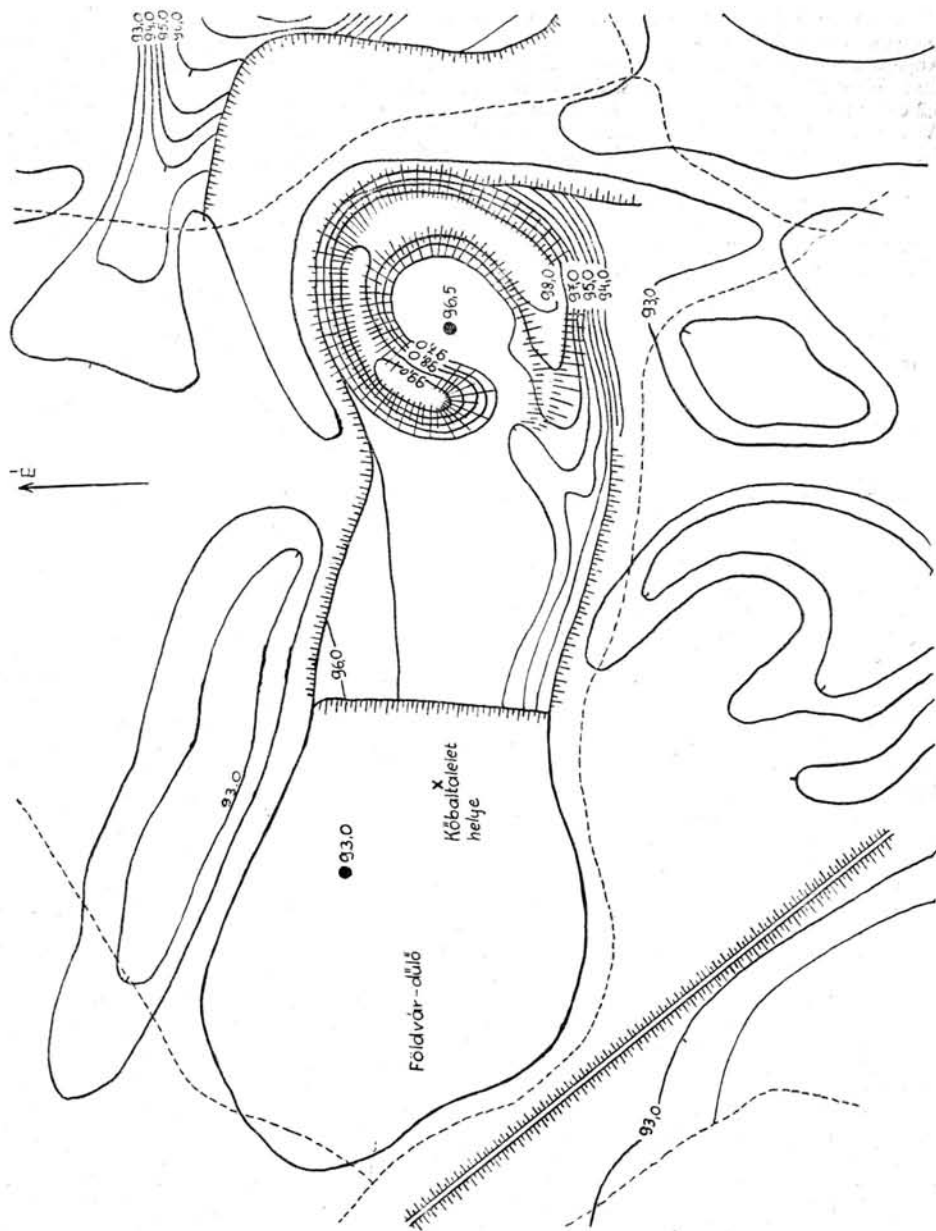
másik félig látszik, itt törött el. Hiányos. H: 4,6 cm. Ltsz. 74.44.4. (VI. t. 16.). Az edény alján, az oldalfalhoz tapadva találtak. 5. Lapos, kaptafa alakú kőbalta. Oldala az él felé kiszélesedik. Felülete töredékes. Éle kerekített. Jobb és bal alsó részén és jobb felső részén leütött. Anyaga (valószínűleg erdőbényei) andezit. H: 11,6 cm. Ltsz. 74.44.5. (III. t. 11., IV. t. 1.). 6. Lapos, kaptafa alakú kőbalta. Oldala az él felé enyhén kifelé tart, foka egyenesre alakított. Felületén karcolt vonalak, ezek lehetnek utólagosak, esetleg a markolótól származnak. Anyaga limnopelit (kovás agyag). H: 9,7 cm. Ltsz. 74.44.6. (III. t. 1., IV. t. 2.). 7. Lapos, kaptafa alakú kőbalta. Oldalélei enyhén kifelé tartanak, kissé hiányos a bal alsó sarka, foka kopott. Anyaga andezit. H: 8,3 cm. Ltsz. 74.44.7. (III. t. 2., IV. t. 3.). 8. Lapos, kaptafa alakú kőbalta. Oldalélei majdnem párhuzamosak. Éle erősen kopott, másik vége törött, hiányos. Egyik felülete teljes hosszában hiányos, törött. Anyaga andezit. H: 8,6 cm. Ltsz. 74.44.8. (III. t. 6., IV. t. 4.). 9. Lapos, kaptafa alakú kőbalta. Keskeny. Éle ívelt. Jobb alsó sarka le-törött. Foka kopott. Anyaga homokkő. H: 9,5 cm. Ltsz. 74.44.9. (III. t. 3., IV. t. 5.). 10. Lapos, kaptafa alakú kőbalta. Egyik felülete erősen hiányos. Éle ferdén ível. Anyaga (valószínű erdőbényei) andezit. H: 9,6 cm. Ltsz. 74.44.10. (III. t. 12., IV. t. 6.). 11. Kőbalta. Kisméretű, trapéz alakú balta töredéke. Éle hiányzik. Foka kopott. Anyaga andezit. H: 4,4 cm. Ltsz. 74.44.11. (III. t. 5., V. t. 3.). 12. Kőbalta (?). Hosszúka, egyik fele vastagabb, majd fokozatosan keskenyedik. Jobb oldali éle hiányos, töredezett. Anyaga kontakt zónából származó andezit. H: 9,5 cm. Ltsz. 74.44.12. (III. t. 4., V. t. 1.). 13. Kőbalta. Lapos kaptafa alakú. Oldalélei kiszélesednek, jobb sarka leütött. Foka lekerékített, kopott. Anyaga andezit. H: 8,3 cm. Ltsz. 74.44.13. (III. t. 9., IV. t. 8.). 14. Kőbalta. Trapéz alakú, keskeny, lapos. Minkét oldala élezett, foka kopott. Anyaga andezit. H: 4,7 cm. Ltsz. 74.44.14. (III. t. 8., V. t. 4.). 15. Kőbalta. Kisméretű, lapos kaptafa alakú. Oldalélei kiszélesednek. Foka csúcsos. Éle és egyik oldala hiányos. Anyaga valószínű andezit. H: 5,6 cm. Ltsz. 74.44.15. (III. t. 7.,

0 1000m

1. kép. Szerencs-Taktaföldvár helyszínrajza

3. Ezúton köszönöm meg Lénárt László és Mátyás Ernő geológusoknak, a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Földtan-Teleptan Tanszéke munkatársainak a kőbalták makroszkópos vizsgálatát. Andezit a Bükkben több helyen előfordul.

2. kép. Szerencs-Taktaföldvár. Felmérte Nováki Gyula és Sándorfi György

IV. t. 7.). 16. Kőbalta. Lapos kaptafa alakú. Oldalélei majdnem párhuzamosak. Bal oldala és éle hiányos, törött. Anyaga kovás agyag. H: 7,9 cm. Ltsz. 74.44.16. (III. t. 10., V. t. 2.). 17. Simító. Anyaga csont. Belső felén alul kopott, félköríves. Kívül, a felső végéhez közel kopott. H: 10,2 cm. Ltsz. 74.44.17. 18. Szigony. Kétszakás csont szigony. Csúcsa van, de ellenkező vége hiányos. H: 6,2 cm. Ltsz. 74.44.18. (V. t. 7.). 19. Csont tárgy. Sima, kopott felületű. H: 5,3 cm. Ltsz. 74.44.19. (V. t. 8.). 20. Orsógomb, illetve szövöszéknehezék. Ovális alakú, átfúrt. Agyag. Átm. 2,9 cm. Ltsz. 74.44.20. 21. Szövöszéknehezék. Laposabb, mint az előző, középen átfúrt. Agyag. Átm. 2,7 cm. Ltsz. 74.44.21. 22. Szövöszéknehezék. Kettőskúpos, átfúrt. Agyag. Átm. 2,1 cm. Ltsz. 74.44.22. 23. Szövöszéknehezék. Laposabb, ferdén átfúrt. Átm. 3 cm. Ltsz. 74.44.23. 24. Gyöngy. Lapos, kerek, átfúrt mészkögyöngy. Átm. 0,9 cm. Ltsz. 74.44.24. (VI. t. 15.). 25. Kaptafa alakú kőbalta, átfúrás kezdetével. Anyaga andezit. H: 8,8 cm. Ltsz. 74.44.25. 26. Rúd alakú obszidián töredék. Eredeti kőköpeny látszik a felületén. H: 4,2 cm. Ltsz. 74.44.26. (VI. t. 10.). 27. Különböző méretű, hólyagos felületű salakdarabok. Egyik fele patichoz hasonló agyag. 6. db. H: 5,6 cm, 3,9 cm, 2,3 cm, 5,1 cm, 6,4 cm, 5,9 cm. Ltsz. 74.44.27. (VI. t. 11.). 28. Másodlagosan kiégett agyag tapaszítás cserépdarabbal. H: 8,3 cm. Ltsz. 74.44.28. 29. Vékonyabb falú edény peremtöredéke. Az oldalfalon egy bütyökkel. A perem felé az edényfal elvékonyodik. Vörösre égett darab. Peremhossz: 7,1 cm. Ltsz. 74.44.29. (VI. t. 13.). 30. Nagyobb méretű, talpcsöves edény alja. Másodlagosan kiégett. H: 10,7 cm. Ltsz. 74.44.30. 31. Vastagabb falú edény aljtöredéke. Kívül vörös, belső felülete világosbarna, törésfelülete világosbarna, illetve szürkés. H: 8,4 cm. Ltsz. 74.44.31. 32. Vörösesbarna színű, vékony falú edények perem- és faltöredékei. 4. db. Ltsz. 74.44.32. (VI. t. 12.). 33. Világosbarna, ívelő oldaltöredék egy bütyökkel. H: 5,1 cm. Ltsz. 74.44.33. 34. Vastagfalú edény fül- és faltöredéke. Belül fekete, kívül világosbarna. H: 8,4 cm. Ltsz. 74.44.34. 35. Fekete, simított cseréptöredékek. 2 db. H: 3,4 cm, 4,6 cm. Ltsz. 74.44.35. 36. Perem- és faltöredék. Perem felé az edényfal elvékonyodik, kifelé ível. Másodlagosan vörösre égett. H: a peremnél: 4,2 cm. Ltsz. 74.44.36. 37. Szürke színű, durva kis edény oldaltöredéke két lapos bütyökkel. H: 5,6 cm. Ltsz. 74.44.37. (VI. t. 6.). 38. Szürke perem- és faltöredékek. Ltsz. 74.44.38. 39. Világosbarna oldaltöredék bekarcolt díszítéssel. H: 4,6 cm. Ltsz. 74.44.39. (VI. t. 7.). 40. Vastagabb edény oldaltöredéke, homorú felületű lapos bütyökgöggel. Világosbarna, törésfelülete szürke. H: 6,7 cm. Ltsz. 74.44.40. (VI. t. 8.). 41. Edény láb formájú töredéke, felületén mélyített vonaldíszítés. H: 5,7 cm. Ltsz. 74.44.41. (VI. t. 5., V. t. 5.). 42. Édesvízi kagylók. 3 db. H: 5 cm, 5,4 cm, 5,3 cm. Ltsz. 74.44.42. 43. Különböző alakú és méretű patintékok: 28 db. Ltsz. 74.44.43. 44. Csövestalpú tál felső részének és talpcső indításának töredéke. Másodlagosan téglavörösre égett, deformált. Valószínű Sz. átm. 14,6 cm. Tálrész M: 9 cm. Ltsz. 74.44.44. (V. t. 10.). 45. Vastag falú edény oldaltöredéke és szögletes füle. A fül vízszintesen átfúrt, kör alakban, világosbarna, törésfelülete szürke. Durva, pelyvás anyagú. H: 10 cm. Ltsz. 74.44.45. 46. Edény perem- és faltöredéke. Perem kissé kitüremkedik, alatta sima a felület, majd egy bütyök látható. Lejjebb az edényfelület durva. Színe kormosszürke; perem: H 10,3 cm. Ltsz. 74.44.46. 47. Edényfedő. Lapos, korong alakú edényfedő töredéke. Szélétől a közepe felé vastagodik, széle ívelt. Sima felületű, szemcsés anyagú. H: 8,8 cm. Ltsz. 75.20.1. (VII. t. 31.). 48. Világosbarna oldaltöredék. Törésfelülete szürke, felülete vonaldíszes. H: 5,4 cm. Ltsz. 75.20.2. (VII. t. 23.). 49. Cseréptöredék. A perem a nyakkal együtt kihajlik, sötétszürke. H: 6 cm. Ltsz. 75.20.3. 50. Edényfal egy bütyökkel. H: 4,3 cm. Ltsz. 75.20.4. (VII. t. 9.). 51. Világosszürke, vonaldíszes cseréptöredék. H: 5,1 cm. Ltsz. 75.20.6. (VII. t. 4.). 52. Cserép. Pereme felé az edényfal elkeskenyedik. Világosbarna. H: 4 cm. Ltsz. 75.20.7. (VII. t. 10.). 53. Vékony falú perem- és oldaltöredék. Perem H: 3,1 cm. Ltsz. 75.20.8. 54. Edény oldaltöredéke, két helyen benyomott bütyökkel. Szürke. H: 3,6 cm. Ltsz. 75.20.9. (VII. t. 20.). 55. Edény perem- és oldaltöredéke. A perem alatt két helyen átfúrt a töredék. Világosbarna színű, de a peremnél vízszintes sávban fekete festett csík látható, melyből függőleges festett sávok indulnak ki. Perem H: 2,9 cm. Ltsz. 75.20.10. (VII. t. 2.). 56. Perem- és faltöredék. Világosbarna, peremnél szürke. H: 2,8 cm. Ltsz. 75.20.11. (VII. t. 3.). 57. Szürke, vonaldíszes töredék. H: 4,2 cm. Ltsz. 75.20.12. (VII. t. 8.). 58. Vékonyfalú edény perem- és faltöredéke, egy rátett kerek lapos kis bütyökkel. Perem alatt szürke, egyébként világosbarna, törésfelülete és belső felülete szürke. Perem H: 3,3 cm. Ltsz. 75.20.13. (VII. t. 6.). 59. Vonaldíszes oldaltöredék. Pereme ferdén bevagdalt. Szemcsés anyagú. Kívül világosbarna, belső felülete szürke. Perem H: 2,2 cm. Ltsz. 75.20.14. (VII. t. 5.). 60. Peremtöredék. A perem kissé betüremkedik. Ékbe futó mélyített díszítés látható a felületén. Perem H: 1,5 cm. Ltsz. 75.20.15. (VII. t. 11.). 61. Oldaltöredék vonaldíszes és rátett lapos kis bütyökkel. Kívül világosbarna, egyébként szürke. H: 3,8 cm. Ltsz. 75.20.17. (VII. t. 18.). 62. Cserép. Perem felé az edényfal elkeskenyedik. A perem alatt tűzdelt díszítés és bemélyített, egymás alatt levő két kerek mélyedés van. E sor alatt vízszintes vonal, majd balra dőlő vonalak. H: 3,7 cm. Ltsz. 75.20.18. (VII. t. 1.). 63. Cserép. Világosbarna oldaltöredék mélyített pontsorrall, alatta vízszintes vonal, ez alatt tűzdelt díszítés. H: 6,1 cm.

Ltsz. 75.20.19. (VII. t. 24.). 64. Szürke oldaltöröredék, három párhuzamos vonallal. H: 3,2 cm. Ltsz. 75.20.20. 65. Világosbarna cseréptöröredék. Pereme rovátkolt, oldalán egy bütyök. Perem H: 3,3 cm. Ltsz. 75.20.21. (VII. t. 7.). 66. Szürke és vörösésbarna cseréptöröredékek vonaldíszítéssel. H: 2,3 cm, 3,6 cm. 2 db. Egyiken tüzdelt díszítés. Ltsz. 75.20.23. (VII. t. 15., 27.). 67. Vonaldíszes oldaltöröredék. Vörösésbarna színű, belül fekete, törésfelülete szürke. H: 3,4 cm. Ltsz. 75.20.24. (VII. t. 21.). 68. Vonaldíszes cseréptöröredék. Kívül-belül vörösésbarna, törésfelülete szürke. H: 3,9 cm. Ltsz. 75.20.25. (VII. t. 19.). 69. Vonaldíszes szürkésbarna oldaltöröredék. H: 2,3 cm. Ltsz. 75.20.26. (VII. t. 17.). 70. Peremtöröredék. A perem felé az edényfal elkeskenyedik. Világosbarna, törésfelülete szürke. H: 1,9 cm. Ltsz. 75.20.27. 71. Meanderdíszes vörösésbarna színű oldaltöröredék. H: 3,2 cm. Ltsz. 75.20.28. (VII. t. 13.). 72. Vékonyabb falú, mélyített vonallal díszített oldaltöröredék. Világosbarna, törésfelülete szürke. H: 3,4 cm. Ltsz. 75.20.29. (VII. t. 12.). 73. Vonalakkal díszített oldaltöröredék. Kívül világosbarna, belső felülete és törésfelülete szürke. H: 3,2 cm. Ltsz. 75.20.30. (VII. t. 22.). 74. Vonalakkal díszített oldaltöröredék. Világosbarna. H: 2,2 cm. Ltsz. 75.20.31. (VII. t. 16.). 75. Mélyített vonalakkal díszített faltöröredék. Világosbarna, törésfelülete szürke. H: 2,6 cm. Ltsz. 75.20.32. (VII. t. 26.). 76. Cseréptöröredék hosszú egyenes, és tüzdelt díszítéssel. H: 6,4 cm. Ltsz. 75.20.33. 77. Vékony falú, simított felületű edény oldaltöröredéke. H: 2,8 cm. Ltsz. 75.20.34. 78. Igen durva világosbarna edény perem- és faltöröredéke. Törésfelülete szürke. H: 2,9 cm. Ltsz. 75.20.35. (VII. t. 25.). 79. Vonalakkal díszített oldaltöröredék, egy átfúrt hüvely. Beböködött díszű. H: 6,8 cm. Ltsz. 75.20.36. 80. Vonalakkal díszített kis faltöröredék. H: 2,5 cm. Ltsz. 75.20.37. (VII. t. 14.). 81. Édesvízi kagyló. H: 7,4 cm. Ltsz. 75.20.38. Nagy mennyiségben volt a helyszínen. 82. Fényezett felületű narancssárga színű oldaltöröredék. H: 4 cm. Ltsz. 75.20.39. 83. Legyező alakú pattintékok. Íves részük retusált, anyaguk hidrokvarcit. 2 db. H: 3,2 cm, 3,3 cm. Ltsz. 75.20.41. (VII. t. 28.). 84. Alaktalan kova pattintékok. H: 4,6 cm, 4 cm. 2 db. Ltsz. 75.20.42. 85. Pattinték, balra ível, anyaga hidrokvarcit. H: 3,5 cm. Ltsz. 75.20.43. (VII. t. 29.). 86. Hosszúkás pattinték. H: 2,5 cm. Ltsz. 75.20.44. 87. Alaktalan pattinték. H: 2,2 cm. Ltsz. 75.20.45. 88. Szürke, áttetsző pattinték. H: 1,9 cm. Ltsz. 75.20.46. 89. Pattinték. Legyező alakú, felső része retusált. H: 3,1 cm. Ltsz. 75.20.47. (VII. t. 30.). 90. Csont tárgy töredéke, valószínű szigony vége. Elhegyesedő, csiszolt. H: 2,9 cm. Ltsz. 75.20.48. (VI. t. 14.). 91. Nagyméretű edény faltöröredéke, nagy kerek átmetszetű hüvely. H: 10,7 cm. Ltsz. 75.20.49. 92. Pattinték. Félköríves, retusált, anyaga kova. H: 1,9 cm. Ltsz. 75.20.51. 93. Kónikus tál peremtöröredéke. Felülete simított. Az oldalfal a perem felé elkeskenyedik. Az oldalfalon lapos, kettéosztott bütyök. H: 6,9 cm. Ltsz. 75.20.52. (VI. t. 9.). 94. Vastagabb edény oldaltöröredéke. Törésfelülete szürke, oldalfalon kettéosztott bütyökös. H: 6 cm. Ltsz. 75.20.53. (VI. t. 4.). 95. Peremtöröredék. A perem enyhén befelé tart, oldalfelülete simított. Perem H: 4,9 cm. Ltsz. 75.20.54. 96. Vastagabb falú edény töredéke, lapos, osztott bütyökfogóval. H: 4,6 cm. Ltsz. 75.20.55. 97. Vékonyabb falú szürke edény töredéke. Az edényfal a perem felé elkeskenyedik, a perem bevagdalt. Nyakrészén egy lapos, kerek bütyök. Perem H: 4,2 cm. Ltsz. 75.20.56. (VI. t. 1.). 98. Oldaltöröredék. Szélén ujbbenomások, felületén egy nagyobb, lapos agyagrátét. Pereménél vízszintesen, s ebből kiindulva függőleges sávban festett. Perem H: 5,4 cm. Ltsz. 75.20.57. 99. Perem- és faltöröredék. Oldalán lapos bütyök, mely három benyomással osztott. Szemcsés anyagú, szürke. Perem H: 4,8 cm. Ltsz. 75.20.58. (VI. t. 3.). 100. Durva kidolgozású edény, oldalán egy hegyes bütyök. Világosbarna, törésfelülete szürke. H: 4,7 cm. Ltsz. 75.20.59. 101. Lapos tál perem-, oldal- és aljtöröredéke. Oldalán kis bütyök. H: 9,8 cm. Ltsz. 75.20.60. (V. t. 9.). 102. Cserép perem- és faltöröredéke. A perem bevagdalt, a nyakon egész lapos bütyök. Szürke, belső felülete fekete. Kívül durva, egyenetlen. Perem H: 5,8 cm. Ltsz. 78.22.84. (VIII. t. 1.). 103. Perem- és oldaltöröredék. A perem bevagdalt, alatta lapos kis bütyök. Durva, egyenetlen felületű, szürkésbarna színű, belül fekete. Perem H: 4,1 cm. Ltsz. 78.22.85. (VIII. t. 2.). 104. Világosbarna oldaltöröredék. A perem felé az edényfal elkeskenyedik. A perem alatt vízszintes vonal, alatta zeg-zug mélyítések. Perem H: 8 cm. Ltsz. 78.22.86. (VIII. t. 3.). 105. Fenék- és oldaltöröredék. Világosbarna, törésfelülete szürke, felülete mélyített vonalakkal díszített. H: 5,9 cm. Ltsz. 78.22.87. (VIII. t. 4.). 106. Világosbarna oldaltöröredék, felületén mélyített vonalak. H: 4,4 cm. Ltsz. 78.22.88. (VIII. t. 5.). 107. Világosbarna oldaltöröredék. Felületén ritkán, mélyített vonalak láthatók. H: 4 cm. Ltsz. 78.22.89. (VIII. t. 6.). 108. Világosbarna oldaltöröredék. Felületén halszákamintás, a halszáka alatt egyenes vonal. H: 6 cm. Ltsz. 78.22.90. (VIII. t. 7.). 109. Világosbarna oldaltöröredék. Törésfelülete szürke. Felületén ellentétes irányú párhuzamos vonalak láthatók. H: 2,2 cm. Ltsz. 78.22.91. (VIII. t. 8.). 110. Világosbarna oldaltöröredék. Két párhuzamos vonal között tüzdelt díszítés és ez a sáv fekete festésű. H: 3,7 cm. Ltsz. 78.22.92. (VIII. t. 9.). 111. Cserép. Szürke, csak a külső felülete világosbarna. Nagy része párhuzamos vonalakkal díszített, az egyik vonal szögben törik. Az üres mezőbe cakkok végei nyúlnak be. H: 5 cm. Ltsz. 78.22.93. (VIII. t. 10.). 112. Világosbarna perem- és faltöröredék. Felületén plasztikus borda van, majd ennek két oldalán függőleges vonalak és fekete festés. Pe-

rem H: 1,7 cm. Ltsz. 78.22.94. (VIII. t. 11.). 113. Szürkésbarna oldaltörödédek, csúcsba futó vonalakkal díszítve. H: 3,7 cm. Ltsz. 78.22.95. (VIII. t. 12.). 114. Oldaltörödédek. Felületén három mélyített vonal van. Szürkésbarna, belső felülete és törésfelülete szürke. H: 3 cm. Ltsz. 78.22.96. (VIII. t. 13.). 115. Világosbarna vonaldíszes oldaltörödédek. H: 3,7 cm. Ltsz. 78.22.97. (VIII. t. 14.). 116. Világosbarna oldaltörödédek, felületén szögbe futó párhuzamos vonalakkal. Törésfelülete szürke. H: 2,7 cm. Ltsz. 78.22.98. (VIII. t. 15.). 117. Cserép. Pereme bevagdalt, kissé kihajlik a nyakkal együtt. A perem alatt sima sáv, ez alatt párhuzamos vonalak. Három sáv vörös festékkel volt befestve, ennek csak nyomai látszanak. A festett és festetlen sávok váltakoznak. A mélyített vonalakban mészbetét nyomait figyelhetjük meg. Perem H: 2 cm. Ltsz. 78.22.99. (VIII. t. 16.). 118. Világosbarna oldaltörödédek, hosszúkás kis fülel. A fül kerek lyukkal átfűrt. H: 3,2 cm. Ltsz. 78.22.100. (VIII. t. 17.). 119. Világosbarna oldaltörödédek. Törésfelülete szürke. Felületén három egymáshoz közel álló bütyök van, melyek közepén benyomottak. A három kis bütyök alkot egyet, s az oldalfalnál az egész függőlegesen átfűrt. Körülötte tüzdelt díszítés. Alul sima. H: 4 cm. Ltsz. 78.22.101. (VIII. t. 18.). 120. Vékony falú edény perem- és faltörödéke. Az edényfal a perem felé elkeskenyedik. Kissé behúzott peremű. Két egymás mellé tett lapos kerek rátéttel díszített. Perem H: 2,6 cm. Ltsz. 78.22.102. (VIII. t. 19.). 121. Szürkésbarna oldaltörödédek, bekarcolt díszítéssel. H: 4,4 cm. Ltsz. 78.22.103. (VIII. t. 20.). 122. Párhuzamos vonalakkal díszített oldaltörödédek. Világosbarna, törésfelülete szürke. H: 2,4 cm. Ltsz. 78.22.104. (VIII. t. 21.). 123. Agyaggolyó. Kerek, közepén átfűrt, kissé hiányos. Átm. 2,6 cm. Ltsz. 78.22.105. (VIII. t. 22.). 124. Edényfogó. Visszahajló vége nem érte el az edényt. Két vége elvékonyodik és kiszélesedik. H: 3,4 cm. Ltsz. 78.22.106. (VIII. t. 23.). 125. Szürkésbarna ivelt falú oldaltörödédek. Profilált részén hosszanti, pasztikus kiemelkedés, mely sűrűn bebökődött. H: 5,2 cm. Ltsz. 78.22.107. (VIII. t. 24.). 126. Világosbarna oldaltörödédek. Pereme egyenesen levágott, felülete simított, s egy pasztikus bütyök van rajta. Törésfelülete szürke. Perem H: 3,1 cm. Ltsz. 78.22.108. (VIII. t. 25.). 127. Világosbarna cserép. Törésfelülete szürke. Ívelő oldaltörödédek. Felületén kettéosztott bütyök, lejjebb egy három részre osztott bütyök van. H: 5,8 cm. Ltsz. 78.22.109. (VIII. t. 26.). 128. Világosbarna, ívelő oldaltörödédek, két festett bütyökkel díszített. H: 5,1 cm. Ltsz. 78.22.110. (VIII. t. 27.).

A *Taktaföldvár* a környező sík, mocsaras területből kiemelkedő domb.⁴ Valószínű, hogy nem volt sánccal védett erődítmény,⁵ de a terület védelemre alkalmas volt. Az Árpád-korban egy részét megerősítették.⁶ A tiszai telep pusztulásakor leégett. Sok másodlagosan átégett cserepet találtunk, sőt a kőbaltalelet edénye és a balták laza, bomló anyaga is erről tanúskodik. Az edényhez (II. t. I., V. t. 6.) hasonló formát ismertet *Kerek József*,⁷ de annak súlypontja kissé lejjebb van. Az edény alján talált vadkanagyarra (VI. tábla 17. kép.) találtunk analógiát a csókai telepről, ahol több megmunkált agyardarab került elő.⁸ A vadkanagyar lemezről csiszolt tárgynak (VI. t. 16. kép) pontos analógiája nincs. Valószínű amulett volt. Hasonló jellegű a Hódmezővásárhely-Gorzán⁹

4. A neolitikus telepek nagy részét hasonló terepen hozták létre, mint ezt *Csalogovits József*: Földrajzi tényezők hatása Magyarország neolitikus kultúrájának kialakulására és elterjedésére című munkájában leírta. *Archaeologiai Értesítő* 44. (1930.) 28–52.
5. *Kutzián Ida*: Az aeneolithikus erődök problémái. *Antiquitas Hungarica* 1. (1947.) 10–15. *Kalicz Nándor*: Über die Frage der befestigten Siedlungen in Nord- und Ostungarn bis zum Beginn der Bronzezeit. *Annales Univ. Sc. Budapestiensis de Rolando Eötvös nom Sectio Historica* 2. (1960.) 251–260. *Nováki Gyula*: A magyarországi földvárak az őskortól a középkorig. *Az Építés- és Építészettudomány VII.* (1975.) 3–4. 326.
6. *Kerek i. m.* 88. Árpád-kori kerámia-törödédek HOM Ltsz. 78.29.128–141.
7. *Kerek i. m.* XLII. 4. Hasonló még *Tompa Ferenc*: Die Bandkeramik in Ungarn. *Archaeologia Hungarica* V–VI. (1929.) 2. kép e.
8. *Banner János*: The neolithic settlement on the Kremenyák hill at Csóka (Čoka). The excavations of F. Móra in the years 1907 to 1913. *Acta Archaeologica* XII. (1960.) 34., 48. XLV. 45–48., 52–53., 55., 58–60., 63., 66–70. *Banner-Foltiny*: Újabb ásátás a hódmezővásárhelyi Kékény dombon. *Folia Archaeologica* V. (1945.) III. 8.
9. *Gazdapusztai Gyula*: Későneolitikus telep és temető Hódmezővásárhely-Gorzán. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, Szeged, 1963. IV. 4.

talált átfúrt lemez, valamint a csókai telepen talált levél alakú, több helyen átfúrt csontlemez.¹⁰

A kőbalták elrejtése külön figyelmet érdemel. *Korek József* kandidátusi disszertációjában utal a kőbalták kiemelt szerepére.¹¹ Hódmezővásárhely-Kökénydombon a 14. házban¹² több tárolóedény mellett volt egy láda formájú szegletes edény, melyet elmozdíthatatlanul a földbe tapasztottak. Az edény négy sarka és közepe alatt a földön egy-egy kőbalta, illetve töredék volt. A balták trapéz és kaptafa alakúak, illetve töredékesek. A kiskörei ásatás¹³ 24., 25. felületében levő, kerek alaprajzú házban, a letapasztott padlózatban talált az ásató élével felfelé álló, megdőlt helyzetű kőbaltát. Rontott példány. A kökénydombi darabok is sérültek. A Taktaföldváron előkerült baltákat szintén törötten, csorbán tették az edénybe. Anyaguk többnyire kontakt kőzet, tehát könnyen törik. Az egyetlen ép darab (III. t. 1. kép) viszont kovás agyagból készült, s ez olyan puha, hogy nem használhatták. A balták anyaga, állapota miatt nem gondolhatunk kereskedelmi árukészletre. A görgetegi telepen és az aszódi temető 111. sírjában (*Kalicz Nándor* ásatása) szintén találtak kőbaltát, élével felfelé állítva.¹⁴ A taktaföldvári balták elrejtése is azzal a népi hiedelemmel függhet össze, amely a baltáknak gonoszűző, bajelhárító mágikus erőt tulajdonít.¹⁵ Kaptafa és trapéz alakú balták egyaránt előfordulnak a tiszai kultúra lelőhelyein. A telepen előkerült leletanyagban megtalálható a szigony (V. t. 7. kép), mely már került elő az ásatásokon is,¹⁶ de megfigyelhető a csókai telepen,¹⁷ a hódmezővásárhelyi Kökénydombon¹⁸ is. Lapos, átfúrt, kúp alakú hálósúlyokhoz (II. t. 2—3.) hasonló a Dévaványáról és a Kökénydombról ismert darab.¹⁹ Agyaggolyó, illetve szövőszéknehezék ismeretes²⁰ Kökénydombról és Kisköréről. A Tiszai kultúra anyagában kaptafa alakú kőbalta átfúrás kezdetével szintén a Kökénydombról²¹ ismert. Kerek, lapos átfúrt mészkőgyöngy Kiskörégát temetőjében több sírban előfordult,²² Csókán²³ mintegy háromezer darab volt. Kova általánosan megtalálható a telepeken. Többnyire retusálatlan pat-

10. *Banner* i. m. 43., XLV. 43. valamint *Korek* i. m. 180. *Banner János és Korek József*: Negyedik és ötödik ásatás a hódmezővásárhelyi Kökénydombon. *Archaeologiai Értesítő*, 76. (1949.) Igen szép, díszített, agyarból készült amulett IX. 39.

11. *Korek* i. m. 362—364.

12. *Banner—Foltiny*, i. m. 12—13. V. 1—4., 6.

13. *Korek* i. m. 364.

14. *Korek* i. m. 366—377.

15. *Korek* i. m. 364—365. vonatkozó irodalommal.

16. *Kemenczei—K. Végh* i. m. 512. 9. kép. *Korek* i. m. XXXVII. 1.

17. *Banner J.*, *Acta Archaeologica* XII. (1960.) XLVI. 15—46.

18. *Banner—Korek* i. m. XIV. 1—5.

19. *Korek József*: Neolitikus telep és sírok Dévaványán. *Folia Archaeologica*, XIII. (1961.) 5. ábra 12. *Banner János*: A harmadik ásatás a Hódmezővásárhely melletti Kökénydombon. *Archaeologiai Értesítő*, 78. (1951.) XV. 15. Ugyancsak lakóház omladékában talált *Banner János* nagyobb mennyiségű nehezéket Kopáncson, s Gazdapusztai Gyula Gorzsán. Lásd *Banner János*: A kopáncsi és kotacparti neolitikus telepek és a tiszai kultúra III. periódusa. *Dolgozatok*, Szeged, VIII. (1932.) 12. és XVI. alsó kép. *Gazdapusztai* i. m. 25.

20. *Banner—Korek* i. m. IX. t. 22—23., 28. *Banner János*, *Archaeologiai Értesítő*, 78. (1951.) XV. 17. *Korek J.*, Kandidátusi értekezés XXX. 9—16. XXXV. 1.

21. *Banner—Foltiny* i. m. IV. 8—9. *Banner J.*, *Archaeologiai Értesítő*, 78. (1951.) XV. 11., XX. 10.

22. *Korek* i. m. 187. és I. 3. Például az 1. 18. 21. 24. 28. sírokban.

23. *Banner J.*, *Acta Archaeologica* XII. (1960.) 34., LVI. 1.

tintékok. A taktaföldvárihoz (VII. t. 28—30. kép) hasonló legyező alakú a csókai anyagban található.²⁴ Ép edény, illetve olyan töredék, amelyből a teljes formára következtetni lehet, kevés került elő a leletmentések során. Ilyen az V. t. 10. képen látható csótalpas tál töredéke. Hasonlít Tompa formatáblázatának 3. sor 6. ábrájához.²⁵ Láb alakú edénytöredék (VI. t. 5. kép, V. t. 5. kép) ismeretes Kisköréről,²⁶ Csókáról.²⁷ A töredékeken levő bütykök és díszítések analógiáit ismerjük a nagy telepekről. Több töredéken látható festés a peremnél (pl. VII. t. 2. kép), illetve vörös sávfestés (VII. t. 9., 16. kép). A fedő (VII. t. 31. kép) szintén a Tiszai kultúra formakészletéhez tartozik.²⁸

A szerencsi Taktaföldváron előkerült kőbaltalelet — a kísérő leletanyag alapján, amely megegyezik az eddig ismerttel²⁹ — az Észak-Tiszavidéken a Tiszai kultúra első települési szintjéhez tartozik.

DER STEINAXTFUND VON SZERENCSTAKTAFÖLDVÁR

(Auszug)

Taktaföldvár liegt am Takta-Kanal südöstlich von Szerencs im Dreieck zwischen den Landstrassen nach Szerencs bzw. Mezőzombor (Bild 1). Zur Verstärkung der Deiche wurde hier 1966 Erde abgetragen. Die Fundsicherung leitete *Tibor Kemenczei*. Während seiner Arbeit stiess er auf Häuserreste, Gruben und vier Gräber. *Béla Angyal*, Direktor des Zemplén-Museums von Szerencs benachrichtigte 1974 das Zentrale Museum des Komitats, das Miskolczer Herman Ottó Museum, dass in Taktaföldvár für den Bau der Strasse Prügy—Szerencs Erdreich gebaggert wird. Bei der Fundsicherung konnte man zehn Netzgewichte aus der Neusteinzeit retten, die sich in den Ruinen des vom Bagger zerdrückten Hauses befanden. Bei der Untersuchung der Böschung fanden wir in 152 cm Entfernung von den Netzgewichten Steinäxte. In einem zerbrochenen Gefäss waren 12 Steinäxte (T. III. 1.—12, T. IV. 1.—8, T. V. 1.—4.) und ein wenig Steinschutt. Auf dem Boden des Gefässes lag ein gespaltenen Hauerzahn und aus Hauerzähnen geschliffene Knochenreste (Tafel I. 1.—4.). Das Gefäss lag vom jetzigen Niveau gerechnet 94 cm tief. Hals und Rand des Gefässes fehlen. Auf dem Fundort haben wir 1975 und 1977 erneut Geländeuntersuchungen durchgeführt. Taktaföldvár ist ein Hügel, der sich aus dem flachen, sumpfigen Gelände erhebt. Es war wahrscheinlich eine Festung ohne Schanze, jedoch zum Schutze des Gebietes geeignet. Ein Teil davon wurde in der Árpád-Zeit verstärkt. Bei der Vernichtung der Kolonie an der Theiss brannte sie ab. Wir fanden viele sekundär gebrannte Topfreste, das Gefäss und das lockere, mürbe Material der Steinäxte weisen auch daraufhin. Ahnliche Formen wie T. II. 1 und T. V. 6 beschreibt *József Korek*, aber deren Schwerpunkt liegt tiefer. Eine Analogie zu den Hauerzähnen auf dem Boden des Gefässes (T. VI. 17) finden wir in der Siedlung Csóka, wo mehrere bearbeitete Hauerstücke gefunden wurden. Der aus der Hauerzahnplatte geschliffene Gegenstand (T. VI. 16) hat keine genaue Analogie. Es handelt sich wahrscheinlich

24. *Banner J.*, Uo. LIII. 48. 52—54. Retusálatlan pattintékok LIII. 1—47.

25. *Tompa* i. m. 65. Talpas edények *Korek* i. m. 201.

26. *Korek* i. m. XVII. 7.

27. *Banner* i. m. LVIII. 1—20.

28. *Korek* i. m. 207.

29. *Korek* i. m. 386.

um ein Amulett. Von ähnlichem Charakter sind eine durchbohrte Platte von Hódmezővásárhely—Gorzsó und die in der Siedlung Csóka gefundene blattförmige mehrfach durchbohrte Knochenplatte.

Das Verstecken der Steinäxte ist auch beachtenswert. József Korek weist auf die wichtige Rolle der Steinäxte hin. Merkwürdige Situationen der Äxte wurden in Hódmezővásárhely-Kökénydomb, Kisköre, Görgeteg und im Friedhof von Aszód aufgezeichnet. Die Steinäxte von Kisköre und Kökénydomb sind beschädigte, misslungene Stücke. Die in Taktaföldvár gefundenen Äxte wurden auch zerbrochen und beschädigt ins Gefäss gelegt. Ihr Material ist Andesit, meist Kontaktgestein, also leicht zerbrechlich. Das einzige unbeschädigte Stück (T. III. 1) wurde aus Silexlehm angefertigt, konnte aber nicht benutzt werden, weil es eben zu weich war. Der Zustand der Äxte sowie ihr Material schliessen die Möglichkeit aus, dass es sich um Handelsware gehandelt hat. Das Verstecken der Äxte von Taktaföldvár mag mit dem völkischen Aberglauben im Zusammenhang stehen, der ihnen Böses und Über vertreibende magische Kraft zutraut.

Aufgrund des Fundmaterials gehört die Zeit des Steinaxtfundes im nördlichen Theissgebiet zur ersten Siedlungsschicht.

Magdolna Hellebrandt

I. tábla. 1. A kőbaltalelet a megtaláláskor

I. tábla 2. Az edény és a benne levő kőbalták bontás közben

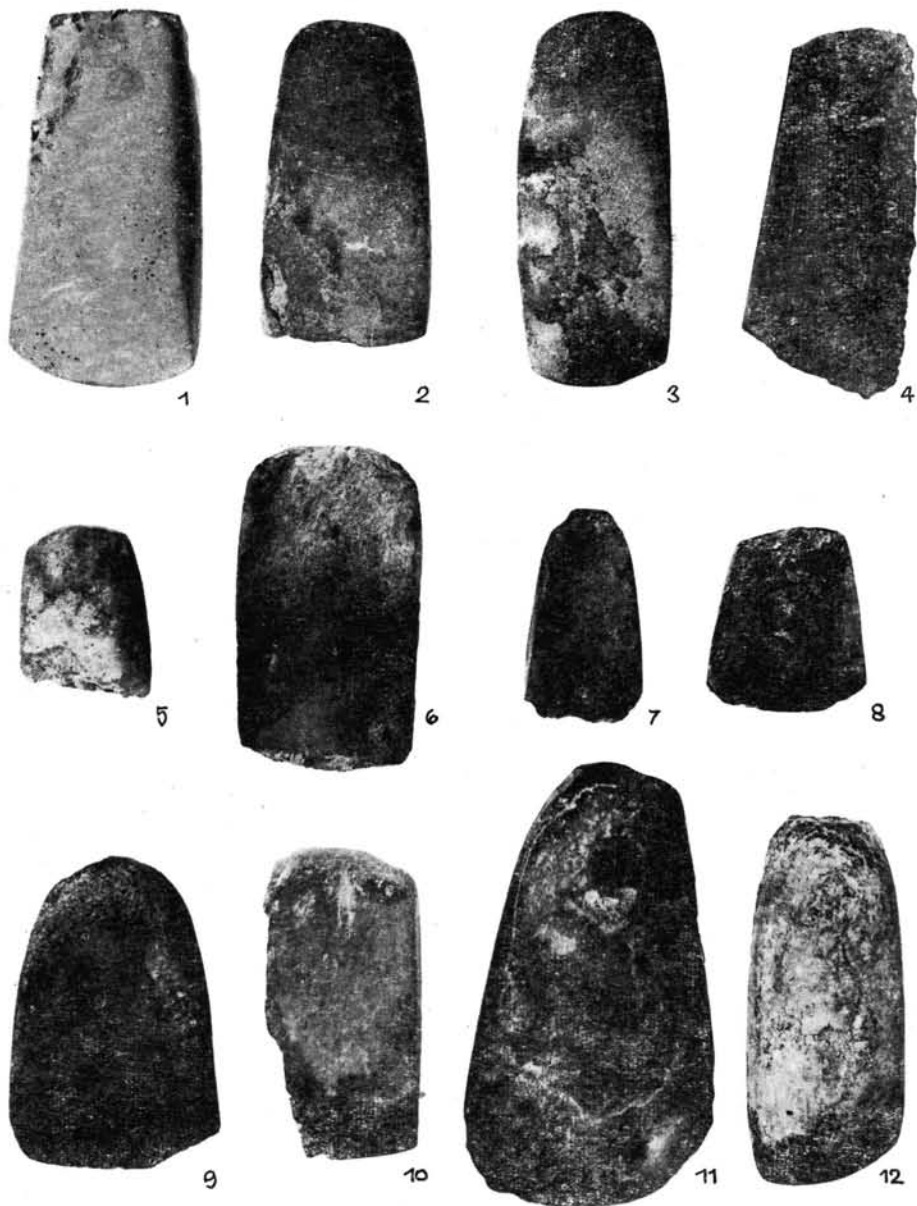
I. tábla. 3. A kibontott edény egy kőbaltával, alatta a félbehasított vadkanagyar. Az edény falához tapadva látható a csiszolt csont amulett

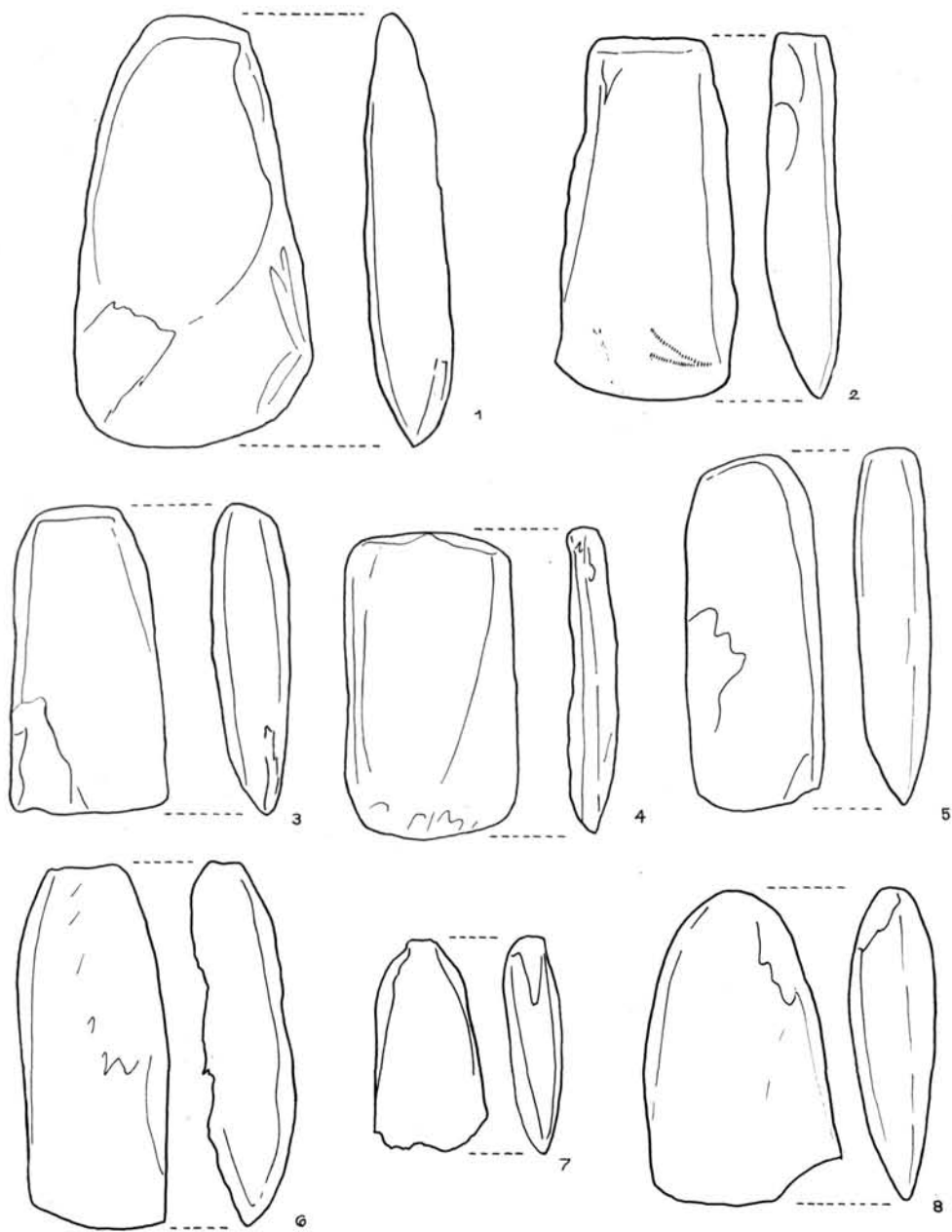
I. tábla. 4. Az edény alján a csont tárgyak

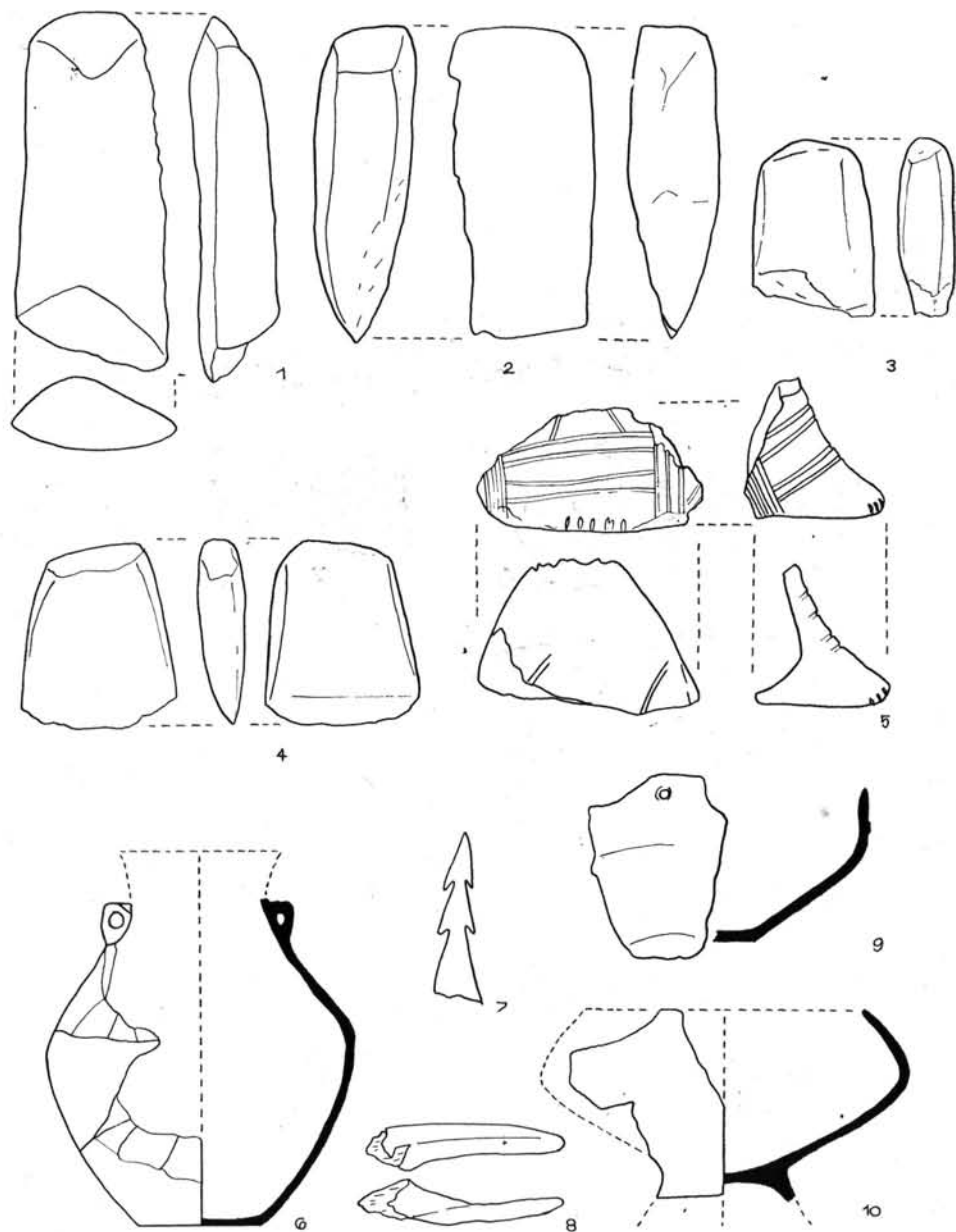
II. tábla. 1. A kőbaltalelet edénye, 2—3. Hálósúlyok

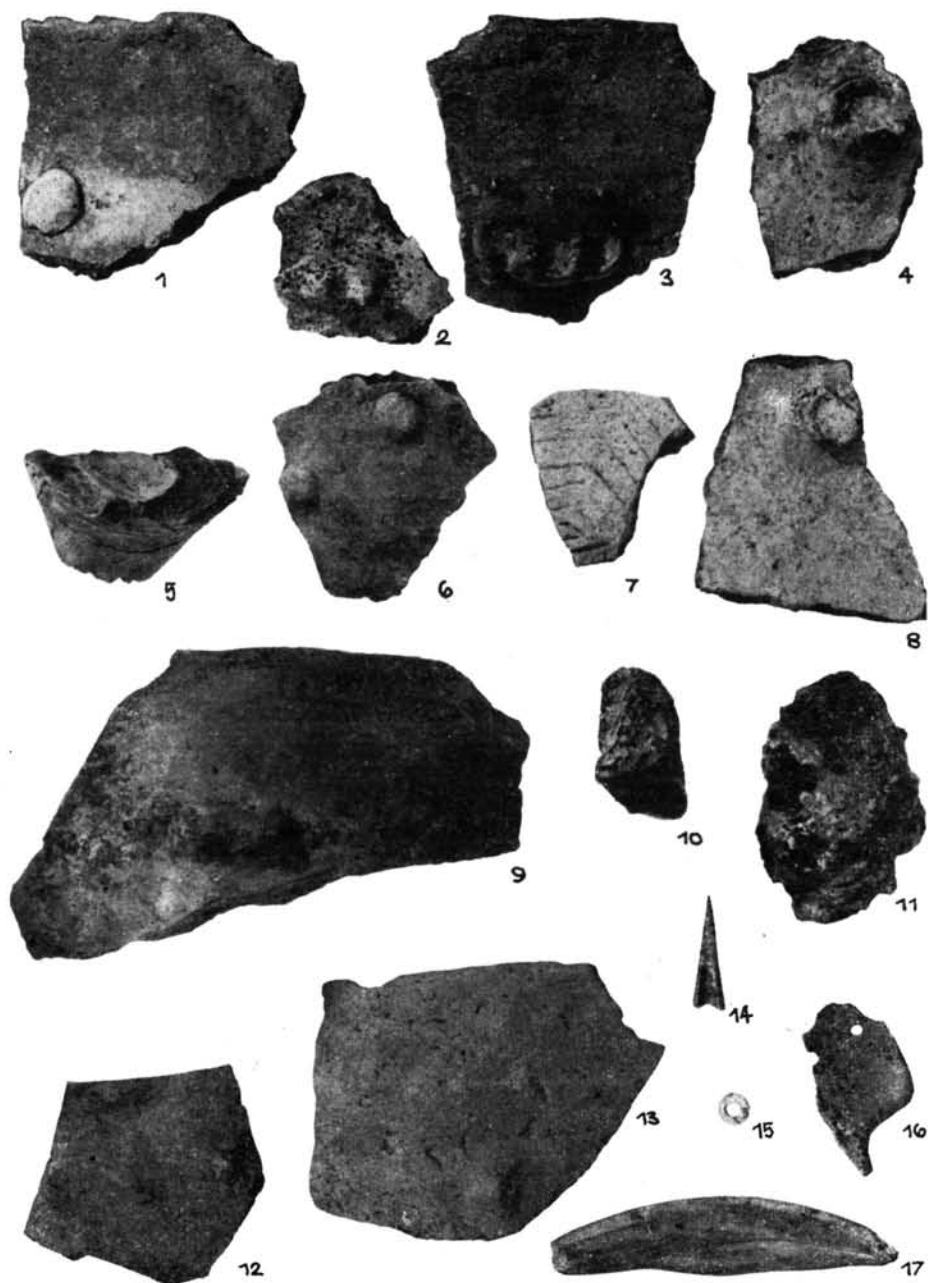
III. tábla. 1—12. Az edényben talált kőbalták

IV. tábla. 1—8. Az edényben talált kőbalták egyik része

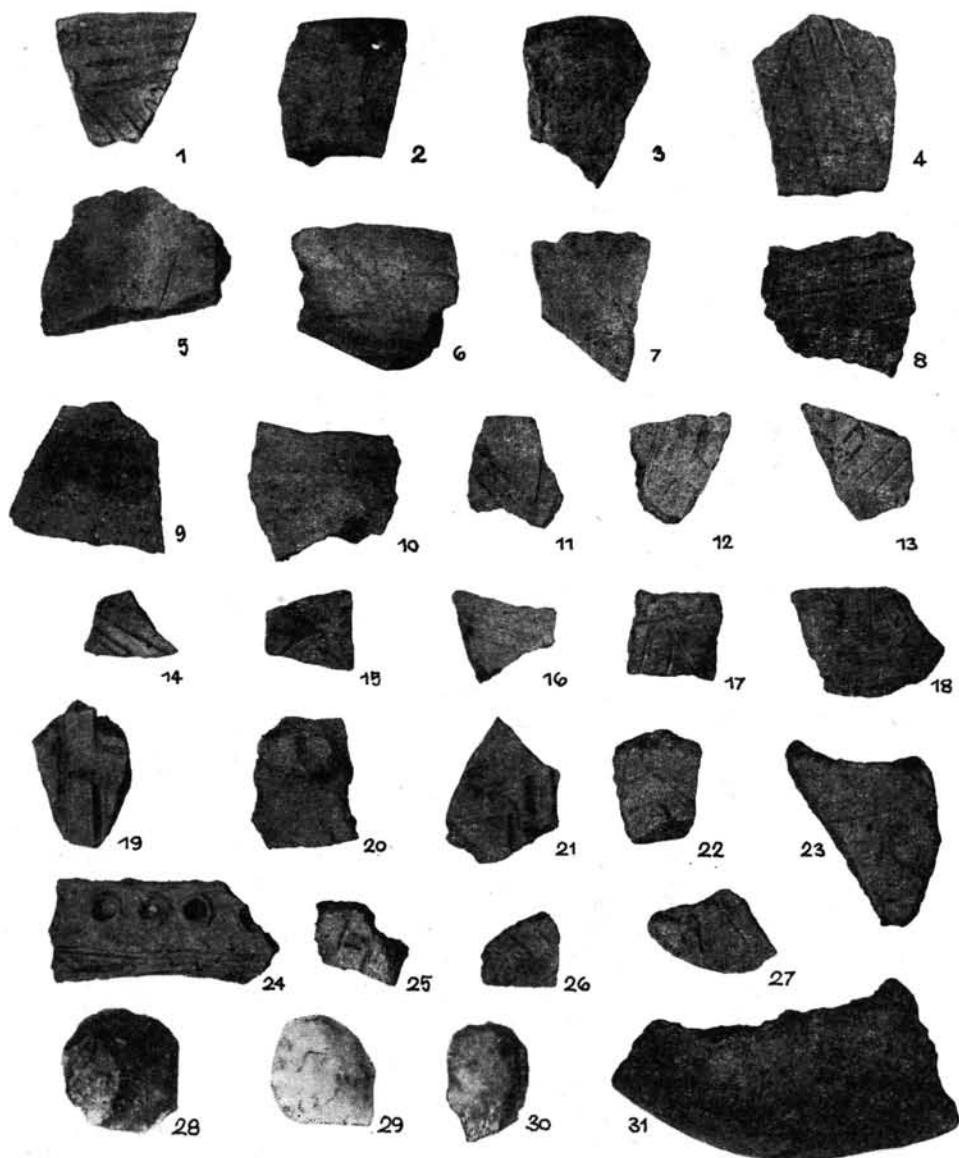

V. tábla. 1—4. Az edényben talált kőbalták másik része, 5. Láb alakú edénytöredék, 6. A kőbaltalelet edénye, 7. Szigonytöredék, 8. Csont tárgy, 9. Táltöredék, 10. Csőtálpas tál töredéke

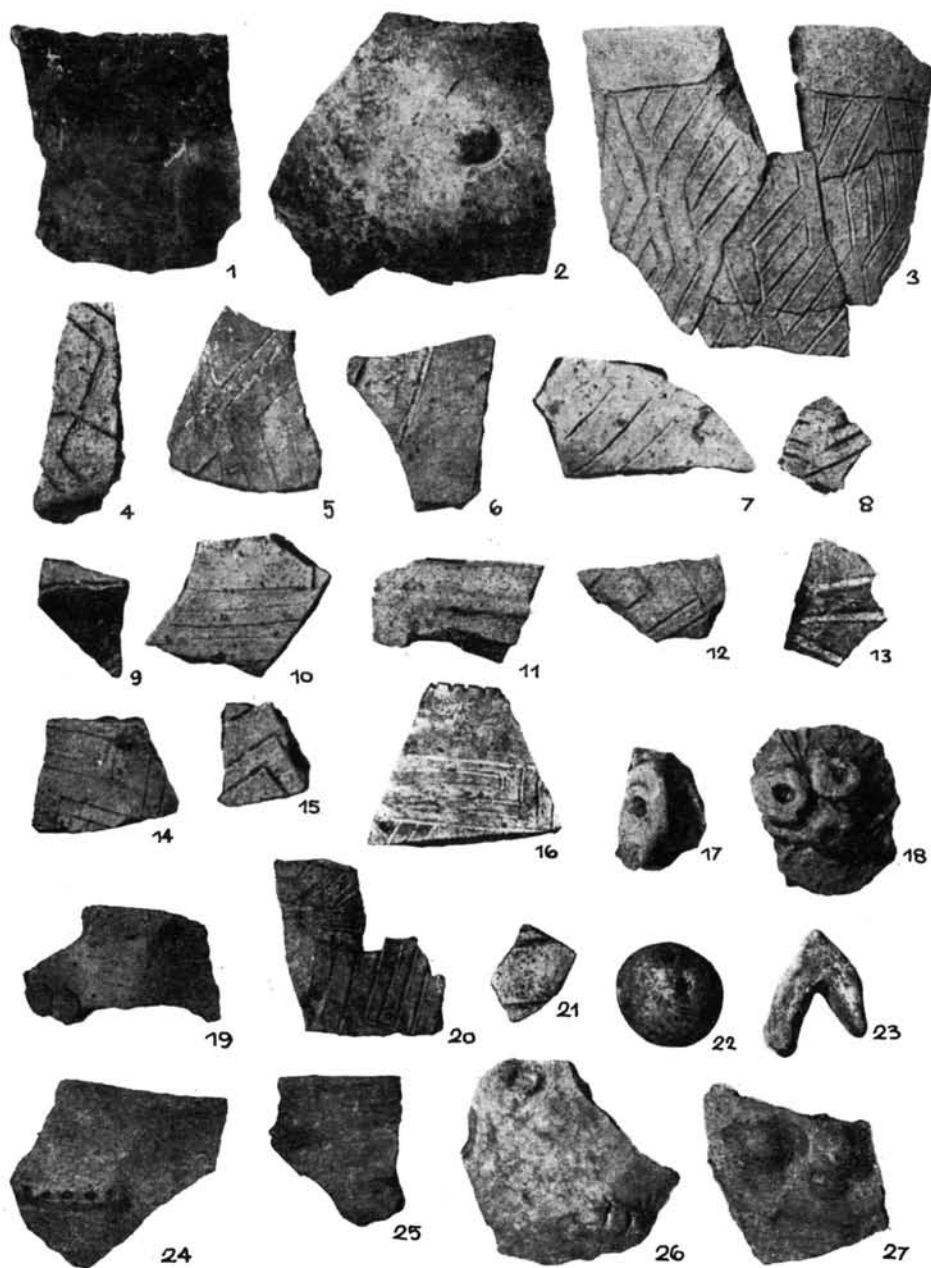

VI. tábla. 1—15. Szórványos leletek. 1974—75-ös gyűjtés, 16—17. Vadkanagyardból készült tárgyak

VII. tábla. 1—31. Szórványos leletek. 1975-ös gyűjtés

VIII. tábla. 1—27. Szórványos leletek. 1977-es gyűjtés